

ἀσκήσας τὸ παιδί του εἰς τὸν ὥμο του καὶ πηγαίνοντάς το εἰς τὸ καῖκι ἔσκουζε θλιθερά λέγοντας: ἄρχοντες, συγχωρεῖτε με καὶ ὁ θεὸς σχωρεῖ' σας. Εἶδε κανεὶς ἄλλο πατέρα νὰ ἀσκήσῃ καὶ νὰ θάψῃ τὸ παιδί του μὲ τὰ ἴδια του τὰ χέρια; Ἐτοῦτα καὶ ἄλλα ἔλεγε καὶ ἔσκουζε ὁ ταλαίπωρος ὑποδρόμενος καὶ θρηνηλογούμενος τῇ συμφορᾷ του, ὅπου ἐπαρακίνησε ὁλόνων τὰ μάτια καὶ ἔχυναν πολὺ ῥοα δάκρυα! Καὶ ὡς λογιᾶσαι κανεὶς τὸ τί σοῦσουρο καὶ εὐχυσή, ὅπου ἔγινε ἐκείνη τὴν ἡμέρα, μὰ πολλοὶ δὲν τὸ ἐπίστευαν, μόνον ἐνόμιζαν πῶς ὁ πένος τῶν παιδῶν τοι τὸν ἐτρέλλαν καὶ ἔγινε ἔξω φρενῶν καὶ ἔλεγε πῶς ἔχει πανοῦκλα. Ἄλλοι τὸν ἐλυπτόνταν καὶ ἄλλοι τὸν ἐκαταρίονταν: καὶ ἄλλοι τὸν ἐναθεμάτιζαν, διατὶ δὲν τὸν ἐπίστευαν. Καὶ παρευθὺς ἄρχισε νὰ ποστρεύεται ὁ κόσμος ἀπὸ τὸ λιβερσί...

(Δημήτριος Πυργῆ, Χρονικὸ 18ος αἰ.)

37

Ἐγὼ ἔγραφα καθὼς ἔφθασα τοὺς παλαιούς ὅπου μοῦ τὰ ἐδιηγόνταν ἔστοντας νὰ ἦμουν ὀλίγον περιέργος καὶ πάντα ἐρώταγα νὰ μανθάνω τὰ τῶν παλαιῶν, περὶ ἡθῶν, περὶ συνηθειῶν, περὶ τόπων καὶ ὅτι ἄλλο μοῦ ἔρχονταν εἰς τὸν νοῦν. Ἦθελα νὰ τὸ γράψω πρὸς ἐνθύμηση τῶν μεταγενεστέρων.

Πλὴν ὥς ἔχω συγχώρειν κὲ κάνω τέλος μὲ τὴν μαρτυρίαν τῶν παλαιῶν Διαμάντη Νευρομάνου, Γιανηφόρου, Νικόλα Φώτσου, Νοίκου Στέφου, αὐτοὺς ἔφθασα ἱαλαϊκὸς καὶ ἐμίλησα.

(Χρονικὸ Τσαρπλάνων, 18ος αἰ.)

38

Δράκων παλαιός, φοδερὸς εἰς τὸ μέγεθος, ἐζάνηκε, πῶς ἐφώλευσεν ἐκεῖ κάτω εἰς τὸ θαυότερον τοῦ Σπηλαίου μέρος, εἰς τοῦ κρηνοῦ τὴν ρίζαν. Καὶ ὡς ἀνὰ ἀγκικησε τὴ φωτιά, ὅπου ἀπὸ τὰ κατώτερα μέρη ἀνέβαινε εἰς τὰ ἀνώτερα, θόσκοντας τὴν ὕλην ἐκείνην, σιμὰ εἰς τὴ φωλέα του ἢ νοητὸς ὄντας δράκων καὶ φαινόμενος κατὰ φροντασία ἢ ἀληθινὰ ὄφιν ὄντας, ὡς νὰ ἤθελε δανεισθεῖ πτερὰ ὅπῃ τὸν ἀόρατο καὶ ἀρχέκακο δράκοντα, τὸν πρῶτο πλάνο τοῦ ἀνερωπίνου γένους. Εὐθὺς ἀπὸ τῆ στένωση τῆς πυρκαϊᾶς, μὲ ἐλαφρότατον πῆδημα ἀπὸ ἑνα ζωνάρι τῆς πέτρας ὑψώθη ἀρκετὰ ξεπετώντας ὡς ἐφαίνετον εἰς τὸν ἀέρα. Καὶ ἐκεῖ, ἐλεπόντων ὁλόγυρα τὸν εὐρίσκομένον, παραδόξως ἐδῆκε μία σατίττα ἀπὸ τὸ μέρος τῆς ἁγίας εἰκόνας καὶ κτυπώντας εἰς τὴν καρδίαν τὸ δολιχὸν ἐκείνου τέρας καὶ ὑπὲρ ἀσπίδα πετώμενον, τὸ ἐλάδωσε θανάσιμα καὶ παρευθὺς στρίφοντας τὴν οὐρά του καὶ κτυπώντας τὴν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ὡς ἂν μὲ πόνον πολὺ, ἀνοίγοντας λόγους τὰ λέπια του ἀνάποδα εἰς τὸ ἔμπροσθεν καὶ κάνοντας κτύπον ἀσυνήθιστον καὶ ἔγριον ουριστικόν, ἔπεσεν εἰς τὴν φωτιά καὶ κατεκάη. Δειλοποιώντας τὸ δράμα ὅτι ὁ νοητὸς δράκων διάδοχος ἐξεφωλίσθη πλέον ἀπὸ τὸν Μορέα.

(Παρθένιος ὁ Πελοποννήσιος, Τὸ Μέγα Σπήλαιον 18ος αἰ.)

39

Περιέχει τὸ διβλίον περὶ παρεμβολῆς, ἤτοι κάστρον, τακτικὸν σὺν πόλεμον, πῶς διατάσσονται τὴν ὁποῖαν τάξιν καὶ μάθησιν πολλὰ περισσότερον τῶρα ἐδιάταξαν παρὰ τότε οἱ Ῥωμαῖοι. Ὅπου ὄλο σπουδάζουν καὶ διατὶ; Διὰ νὰ σκοτῶνουν ἀνθρώπους μὲ πλεῖα εὐκολία μὲ τὰ μεγαλεῖα τῶν κρατῶν των. Τόσοι στοὺς πολέμους θανατώνονται μὲ τὸ νὰ εἶναι ἢ πλεονεξία. Καὶ τοῦ καθενὸς οὐκ εὐφραίνει τὰ κτηθέντα, ἀλλὰ τοῦ λείπει τὰ λειπόμενα. Καὶ πάντοτε πολλοὶ χωρὶς ἡσυχία ὁ κόσμος διαβάνει: Ἄλλοι παίρνουν σήμερα τοῦ ἀλλοῦ, ἄλλοι αὖριον παίρνουν αὐτὸ ὅπου πῆρε, καὶ αἰχμαλωσία συνάγοντες εἰς αἰχμαλωσίαν ὑπάγουσιν...

...Τώρα ὅπου ἀφίσαμε καὶ μοναχοὶ μας τὴ σοφία καὶ θαρραλέψαμε, μᾶς ἀναγελοῦν καὶ μᾶς περιπαίζουσιν ὡς ἀχρεῖς καὶ ἀναξίους. Καὶ διατὶ; Μῆνα ἐμεῖς δὲν εἴμαστε ἀν-

θρώποι ὡς αὐτοὺς; Μάλιστα καὶ πνεῦμα πλέον ἄξιον εἶναι τῶν ἐλλήνων ἐμᾶς. Τὸ λοιπόν, τί εἶναι ἢ ἀφορμή; Μῆνα εἶναι ἢ θέλησιν; Naί, καὶ αὐτὴ μᾶς λείπει τώρα. Λίγη θέλησιν ἔχομεν στὴν ἀνάγνωσιν τῶν διβλίων. Καλύτερα θέλουν νὰ κτίζουν σπιτία, νὰ γεωργοῦν περιβόλια, νὰ σᾶπτουν ἀμπέλια, παρὰ νὰ διαβάζουν νὰ μαθαίνουν. Κάλιο θέλουν νὰ κοβαλοῦν πέτρες, παρὰ νὰ γράψουν μίαν γραφήν. Καὶ διατὶ αὐτό; Διατὶ ἴτ' ἔτι ζεθοῦν ἀπὸ κάτω στὴν τυρρανία τοῦ τούρκου. Βάρβαρος αὐτός, σοφία δὲν ζητᾷ. Βάρβαροι γίνονται καὶ ὅσοι εἶναι ὑποκείμενοι σὲ αὐτόν, ὅτι: κατὰ τὸν δάσκαλο ὅπου καθήσεις, τέτοια γράμματα μαθαίνεις. Τὶ λένε προφασίζονται; Τὰ δόσιμα νὰ γάμωμε. Μὲ τὰ γράμματα δὲν πλερώνουμε τὸ χαράτ' τοῦ τούρκου...

...Καὶ ἐξοδιάζονται τόσα ὄσπρα στὰ θέατρα, ὅπου ὡς ἤθελε ξοδιάζονται σὲ ὁσπιτάλια, σὲ ξενοδοχεῖα, σὲ γεροτροφεῖα, σὲ ἐκκλησιᾶς, ἤθελε εἶναι πολλὰ καλύτερα κυβερνημένοι οἱ πτωχοὶ, καὶ σὲ ἐπίσκεψιν οἱ ἀσθενεῖς, καὶ ἐντυμένοι οἱ γυμνοὶ, καὶ οἱ φυλακισμένοι, ἐλεύθεροι, καὶ οἱ ὀρφανὲς παρθένας πανδρεμένες τιμημένα... Τόσα στολίδια οἱ γυναῖκες μὲ πολλὰ ἀκριβὰ φορέματα μακριὰ, σαβανίζουσιν καὶ σκοπιάζουν τὴν στράτες. Χρυσὰ καὶ ἀργυρὰ καὶ διαμαντικά καὶ ἀλὰ φαγιά νὰ παχαίνουν καὶ ἄλλα τέτοια.

...Ἐνωσέ μου, θεέ μου, τοὺς χριστιανοὺς βασιλεῖς νὰ κάμουν ἐτοῦτο τὸ ἔργο, νὰ ἐλευθερωθοῦν οἱ χριστιανοὶ ἀπὸ τὴν τυραννίαν καὶ δυναστίαν τοῦ τούρκου, διὰ νὰ βασιλεύῃ ἡ δικαιοσύνη καὶ νὰ μὴν ἀδικεῖται τινὰς, ἀλλὰ νὰ εἶναι βέβαιος ὁ καθένας εἰς τὴν ζωὴν του καὶ εἰς τὸ ἐδικόν του. Καὶ ὅχι ὡς εἶναι τώρα ὅπου εἶναι τρομὰρα, ὅπου φοβᾶσαι καὶ τὸν ἴσκιον σου. Καὶ μὲ ὅλον αὐτό, φέβαναι νὰ ἔχαις ὀλίγον τι, δὲν λείπουν οἱ ἀδανιές νὰ σὲ κάμουν νὰ τὰ χάσεις, νὰ σὲ πτωχύνουν, νὰ σὲ ἀφανίσουν, καθὼς κάμουν οἱ τούρκοι μὲ τοὺς χριστιανοὺς ὅπου τοὺς ἐπτώχυναν καὶ τοὺς ἐρήμαξαν μὲ τὰς ἀδικίας καὶ τὰς ὀρπαγὰς οἱ ἀδόνηδες, ὅπου μὲ τὸ νὰ εἶναι κακὸς ὁ ἐξουσιαστής εὐρίσκουν χώρα οἱ κακοὶ νὰ κάνουν τὴν κακίαν, ἀδικώντας καὶ παίρνοντας τοῦ ἀλλοῦ...

...Νὰ σηκωθῇ τινὰς ἀπὸ τὸ Γένος, νὰ τὸν ἀκολουθήσουν οἱ ὁμογενεῖς, νὰ κάμουν τὸ θελετό τους νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπ' αὐτοὺς μὲ δούλην πρῶτα τοῦ θεοῦ καὶ ὕστερα τινὸς βασιλέως ὁμοπίστου.

...νὰ μᾶς ἐλευθερώσει ἀπὸ τὸ ζυγόν, τὸ βορὸν καὶ ἀδίκοντακτο, τὸν ἀδικο, τὸν ὀρπαγο, τὸν ἀπίστο τούρκο, δι' αὐξήσιν καὶ στερέωση τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὡς πότε βασιλεύει αὐτὸς τὸ ἡμιον φεγγάρι, ὅπου κυριεύει τὴν Πόλιν τοῦ Κωνσταντινου ἀπὸ τὸ 1454 ἕως τώρα 1768, χρόνοι 314. Φτάνει, θεέ μου, ἡ ὀργή σου! ...

...Ὁ μέγιστος θεὸς ν' ἀναστήσῃ, ἦγουν νὰ ἀνασηκώσει καὶ διὰ ἐμᾶς τοὺς σκλαδωμένους σὺν τούρκῳ τώρα ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους χρόνους, ὡς τὸν Ἀλέξανδρον, ἄλλον ἑνα τέτοιον ἄξιον νὰ μᾶς λυτρώσῃ ἀπὸ τὴν τυραννίαν τοῦ ἀθέου ἀγαρηνοῦ, ὅπου ἐπερίσσευσε ἡ κακία του εἰς τὴν ὀδικίαν καὶ εἰμωστε κομμένοι, ἤτοι σκωφτοὶ εἰς τὴν γῆν, μὴ δυνάμενοι πλέον βαστάζειν τὰ βάρη τῶν ἀδικημάτων, τὰ βαρὴ δόσιμα. Ἀνάστησε, θεέ μου, ἕνα Ἀλέξανδρον Μακεδόνα νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν ἀθλίαν Ἑλλάδα μας (...). Κατάστησον τὸ Γένος μου πάλαι στὴν προτέραν του σοφίαν καὶ ἀξίαν. Ἄς γίνῃ καὶ τώρα ἕνας Ξενοφώντας νὰ θαρρύνῃ τοὺς Ἕλληνας, τὸ εὐγενικὸν γένος, ὅπου τόσα ὑπερῆθη, καὶ ὁμοῦ τῶν προγόνων του τὰ διηγῆματα...

(Γιάννης Πρίγκης, Χρονικόν, 18ος αἰ.)

40

Ἐρρίξε δόσιμον τόσα κατὰ τὴν κατάστασιν κάθε οἰκογενείας. Οἱ φυλακὲς ἐγέμισαν, ἀνδρῖκια φυλακὴ καὶ γυναικῖα φυλακὴ δὲν ἔλειπαν ἀπὸ τὰς δύο φυλακὰς ἀπὸ ἑκατὸν πενήντα ἕως διακόσιοι: καὶ εἰς τὴν γυναικῖα ἀπὸ εἰκοσπέντε ἕως τριάντα γυναῖκες: ἦτον οἱ ἄνδρες ὄρθοι εἰς τὴν φυλακὴν, δὲν ἔχωροῦσαν καθιστοί. Διὰ νὰ πᾶει κανένας εἰς τὴν παράθυρον τῆς φυλακῆς, ὅπου ἦτο μὲ σίδερα, νὰ ὀμιλήσῃ κανεὶς φυλακισμένον, ἂν ἦτο ἔμπρὸς ὀμιλοῦσε εὐκολα, εἰδὲ ἦτον ὀπίσω, τὸν ἐσέκωναν σηκωτὰ ἀπὸ πάνω ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἢ πολλὰ σπρωχτὰ διὰ νὰ πᾶει νὰ ὀμιλήσῃ.

Ἄν τοῦ ἐπῆγιναν κομμάτι ψωμῖον ἢ ὀλίγον τι διὰ τὴν

πάγει, τὸ ἔδιδον χέρι μὲ χέρι καὶ τὸ ἐλάμβανε ὁ πεινιός. Ἀπὸ τὸ παράθυρο τῆς φυλακῆς ἔβγαине ἕνας καπνός, μία ἀχνιά ὡς αὐτὸ σύμφετο μαῦρο, τοῦ ἀναγκαίου ἢ θῶμα τῶν ἀνθρώπων· οἱ ἡλικιωμένοι ἀνθρώποι ἐκινδύνευσαν, ἐρχονται εἰς τὰ ὁλοῖσθαι καὶ ὀλίγοι ἐξημερώθησαν ἀποθαμνοί.

(Παναγιῆς Σκουζές, Χρονικό, 19ος αἰ.)

41

...καὶ τοὺς ἐλέγαμεν ὅτι· αὐτὰ τὰ ὀνόματα θέλομεν στείλει εἰς τὸ Σίναιον ὄρος νὰ μνημονεύονται. Τελειωμένου τοῦ γραψίματος τῶν ὀνομάτων, τοὺς ἐλέγαμεν νὰ γράφουν καὶ ὅτι προαιροῦνται ἀπὸ προβατίνες ἢ γίδες ἢ τράγους. Εἰς κάθε μεντρί, ἦτον τρεῖς τέσσαρες οἰκογένειες συγγενικές· τὸ μαντρί ἦτον ἀπὸ δυὸ τρεῖς χιλιάδες γιδοπροβάτων καὶ ἐξέως τὰ ἔδωσαν. Ἔτσι μᾶς ἔγραφαν ὅτι προσφέρουν εἰς δέκα κεφάλια, ἀλλοῦ πέντε, ἀλλοῦ ὀκτώ, καὶ δύο τρία τουλούμια τυρίον καὶ κανένα τουλούμι δούτυρον· μᾶς ἔψηναν καὶ ἕνα καλὸτατον διὰ νὰ φάμεν, ἀλλ' ὁ γέροντάς μου δὲν ἔτρωγε κρέας εἰμὴ αὐγά, τυρί, δούτυρον, γάλα· εἶχμεν καὶ εἰς τὸ διασάκκιον διὰ τὴν Παρασκευὴν αὐγοτάραχοι, χταπόδι ξηρόν, τὰ δὲ προσφερόμενα, ἢ τὰς λείας μᾶλλον νὰ εἶπω, ὁ Γροσάρας μὲ τὸ γέρικο μουλάρι τὰ ἐκουδαλοῦσεν εἰς τὸ μετόχιον καὶ ἤρχονταν ὀπίσω ὅπου τὸν ἐπεριμέναμεν καὶ μᾶς εὗρισκεν. Ἀφοῦ ἐπεράσαμεν κάμποσα μαντριά ἔγινεν ἕνας κατάλογος καλούτσικος ἕως 350 γιδοπροβάτων καὶ μία ποσότης τουλουμοτύριον καὶ δούτυρον.

(Χρονικό, 18ος αἰ.)

42

Οὐρανέ, ἐσὺ εἶσαι ἀπροσωπόληπτος μάρτυς τῶν τοιούτων κακουργημάτων. Ἡλίε, ἐσὺ θλέπεις καθημερινῶς τὰ τοιαῦτα θηριώδη τολμήματα. Γῆ, ἐσὺ ποτίζεσαι ἀδιακόπως ἀπὸ τὰ ρεῖθρα τῶν ἀθῶν αἱμάτων. Ποίος ἔχει στόμα νὰ μὲ εἰπῇ τὸ ἐναντίον; ποίος εἶναι ἐκεῖνος ὁ τίγρης ὁμόψηφος τῶν τοσούτων ἀνομιμάτων, ὅς εὐγῆ εἰς τὸ παρὸν καὶ διὰ πολέμιόν σου μάρτυρα θέλει ἀποκτήσῃ ὅλην τὴν κτίσιν, ἥτις ἀγλῶσσωσ γογγῖ διὰ τοὺς ἀδίκους ὧδε ἐκχυνομένους ρύακας τῶν ἀνθρωπίνων αἱμάτων.

(Ρήγας, Πολιτικὴ Διοίκησις...)

43

...διὰ τοῦτο, εἰς ἄλλο τι δὲν χρησιμεύει ἡ παροῦσα μου ξεχωριστὴ Ἐπιστολή, εἰμὴ μόνον διὰ νὰ σὲ εἰδοποιήσω, ὅτι, ἀνίσως ὁμοιάξεις ἐκείνους ὅπου προφέρουσι τὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδος χωρὶς νὰ ἀναστενάζωσι, νὰ μὴν χάσῃς τὸν καιρὸν σου ματαίως εἰς τὸ νὰ ἀναγνώσῃς τὸ πονημάτιόν μου τοῦτο.

...Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἱστορία παντελῶς σχεδόν, ἢ πολὺ σπανίως μᾶς ἀναμνῆει ὑποκείμενα ἄξια, ὑπὸ τῆς δουλείας, τουναντίον δὲ πλουσιοπαρόχως ἐξιστορεῖ μύρια ὀνόματα μεγάλων ἀνδρῶν ἐλευθέρων πολιτειῶν, ὡσάν ὅπου μία ἐλευθερά πολιτεία εἶναι πρὸς τὰ ἄξια ὑποκείμενά της, ὡς ἕν καλλιεργημένον περιδόλεον πρὸς τὰ ἄνθη του, τὰ ὁποῖα καὶ γνωρίζονται, καὶ χρησιμεύουσι, καὶ ἐπαινῶνται.

...Πόσοι, ἄραγε, ἄνδρες ἄξιοι γεννῶνται εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καθὼς γεννῶνται, οὕτως καὶ ἀποθνήσκουσι, μὴν ἔχοντες τὰ ἀναγκαῖα μέσα εἰς τὸ νὰ κατορθώσουν μεγάλα πράγματα.

(Ἑλληνικὴ Νομισματική)

44

Ὅταν εἰς τὸν πόλεμον ἐλαβόνετο κανένας θαρέως καὶ δὲν ἠμπερούσαν νὰ τὸν πάρουν, τὸν ἐφιλοῦσαν καὶ ἔπειτα τοῦ ἐκοφταν τὸ κεφάλι. Τὸ εἶχαν εἰς ἀτιμίαν, ὅπου οἱ Τούρκοι νὰ πάρουν τὸ κεφάλι του. Ἀπὸ τριάντα ἐξ ἡ πρωτοαδελφία, μόνον ὀκτὼ ἐγλύθωσαν, οἱ ἄλλοι ἐχάθησαν ὅλοι· δὲν εἶναι διάδουλο, ὅπου δὲν εἶναι θαμμένος Κολοκοτρώνης. Χω-

ριστὰ τὰ δευτεροαδελφία, θεῖοι καὶ λοιποὶ φίλοι χαϊμένοι. (Θ. Κολοκοτρώνη, Διήγησις περὶ τῶν συμβάντων τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς)

45

Ὅμως τοῦ κάκου κοπιᾶτε. Ἄν δὲν ὑπάρχη σ' ἐσᾶς ἀρετὴ, ὑπάρχει ἡ δικαιοσύνη τοῦ μεγάλου Θεοῦ, τοῦ ἀληθινοῦ βασιλέα. Ὅτι ἐκείνου ἡ δικαιοσύνη μᾶς ἔσωσε καὶ θέλει μᾶς σῶσῃ· ὅτι ὅσα εἶπε αὐτὸς εἶναι ὅλα ἀληθινὰ καὶ δίκαια — καὶ τὰ δικά σας φέμματα δολερὰ. Κι ὅλοι οἱ τίμιοι Ἕλληνες δὲν θέλει κανένας οὔτε νὰ σᾶς ἀκούσῃ, οὔτε νὰ σᾶς ἰδῇ, ὅτι μᾶς φαρμάκωσε ἡ κακία σας, ὅχι τῶν φιλανθρώπων ὑπερκόγωνέ σας, ἐσᾶς τῶν ἀνθρωποφύγων ὅπ' ὅλο ζωντανούς τρώτε τοὺς ἀνθρώπους καὶ περασσιζέστε τοὺς ἀτίμους καὶ παραλυμένους· καὶ κατανήστε τὴν κοινὴν παραλυσίαν.

Ὁ περίφημος Ναπολέον, ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας, ὅπου τίμησε τὴν ἀντρέϊα καὶ τὴν σοφίαν τοῦ πολέμου κι ἀπὸ μικρὸς ἀνθρώπος ἔγινε αὐτοκράτορας, βασιλεὺς ἀπολέμητος — ὁ Χάρος τὸν σκότωσε μὲ χωρὶς ντουφέκι καὶ σπαθί, καὶ κατέβηκε εἰς τὸν Ἄδη μὲ φόρεμα ἐννιά πῆχες πανί. Ὁλος ὁ κόσμος δὲν τὸν χῶραγε, ὅλα τὰ πλοῦτῃ τοῦ κόσμου δὲν τοῦ φτάναν, ἐννιά πῆχες πανί τοῦ ἔφτασε καὶ τοῦ περισσεύει.

(Στρατηγὸς Μακρυγιάννης, Ἀπομνημονεύματα)

46

—Κύριε Ἀρχηγέ, μὴ μᾶς ἀντικόψεις ὅτι τὸ ἔχομεν ἰδῇ δεινόν, ὅτι θὰ τοὺς νικῶμεν εἰς τὸ γιουρούσι.

Καὶ πάλιν τοὺς ὠμίλησα καὶ δὲν ἐστάθη τρόπος νὰ τοὺς ἐμποδίσω.

Τέλος τοὺς ἀνάσπασα εἰς τὰ χεῖλη μὲ ποταμὸν δάκρυα, τοὺς ἔδωσα ἀπὸ τρία δάκτυλα ροῦμι, τοὺς ἐμβάρκαρισα εἰς τὴν λέμβον μου, ἐμβῆκα καὶ ὁ ἴδιος διὰ νὰ τοὺς ἐνθαρρύνω καλλιώτερα καὶ ἀνέβημεν ἐπάνω τοῦ Ὀρδοῦ, μῆπως εἰμφορέσω πάλιν νὰ τοὺς ἐμποδίσω.

Εὐθὺς φωνάζουν ὅλοι μονομιάς:

—Καπεταναῖοι μας καὶ ὅλοι οἱ συνάδελφοί μας, συγχωρεῖτε μας· νὰ κοπιᾶσθε μαζί μας εἰς τὸν χορὸν τῶν ἐχθρῶν μας.

(Ἀπομνημονεύματα Ἀλέξανδρου Δ. Κριεζῆ)

47

Ὁ Κιαχαγιάμπης τοῦ Κακλαμανπαζᾶ ἐσφαλίσθη εἰς ἕνα ὀσπίτιον ἢ ληνόν, ὅπου ὁ Δ. Πλαπούτας μὲ μέρος τοῦ σώματος τοῦ ὤρμησε ἐναντίον τοῦ ρηθέντος Κεχαγιάμπη, ὅπου ἐμβῆκαν οἱ Ἕλληνες ἐντὸς τοῦ ὀσπίτιου καὶ ἐφόνευσαν καὶ τὸν Κιαχαγιάμπην καὶ ἄλλους 17, ὅπου ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας δὲν ἐδλάφθη τίνας, ὅπου ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἐσκοτώθησαν ὑπὲρ τοὺς 300 ἐκτός τοῦ πληθῆος τῶν πληγωμένων, ἀπὸ δὲ τοὺς Ἕλληνας 20 σκοτωμένοι καὶ πληγωμένοι.

(Ἀπομνημονεύματα Γενναίου Θ. Κολοκοτρώνη)

48

Εἰς τὰς 10: ἀπριλλίου τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα μηνὸς τὸν Πατριάρχην νὰ παρρησιασθῇ εἰς τὴν Πόρτα φθάνοντας συνάγονται τὸ Μινιστέριον τῶν Τούρκων ἐξετάζοντάς τον, ὅτι ἐσὺ πῶς δὲν μᾶς ἔδωσες εἰδήσιν διὰ τὴν ἑταιρίαν αὐτὴν, ἀπεκρίθη ὅτι εἰδήσιν δὲν εἶχα περὶ τοῦ πράγματος αὐτοῦ, ἐσὺ πρέπει νὰ εἶχες εἰδήσιν, ἀποκρίθη, ὅτι τὸν σκοπὸν σας ἐγνώρισα ὅτι ἔχετε νὰ μὲ θανατώσεται ἀποφασίσειται καὶ μὴν μὲ τυρανεῖται, καθ' ὅτι εἰμαι τῆς ἡλικίας: 77: χρονῶν, καὶ ἕως σήμερον δὲν ἐγνώρισα καμμίαν ἡμέραν τῆς Ζωῆς μου τὴν χαράν. (...) ἐκείνη ἡ ἡμέρα ὁ τρόμος καὶ ὁ φόβος ποῖος νὰ Πρωτοκρηφθῇ μόνον οἱ Ἑβραῖοι εἰς τὸ μέσον, καὶ ἐπερίπεσαν αὐτὸν μετὰ τρεῖς ὥραις ἀπέρασαν ὁ σουλτάνος, ἰνκόνητος νὰ ἰδῇ αὐτὸν ἴδιον ἐκρέμασαν, καὶ ἔλαβεν μεγάλην εὐχαρίστησιν τὴν ἰδίαν ἡμέραν τὸ πάσχα....

...ἤρχησαν νὰ πηγαίνουν διὰ τὸ Φαναράκη μέσα εἰς